

<https://doi.org/10.15407/rksu.37.149>
УДК 02(477)(051)

Наталія Лощинська, кандидат філологічних наук, доцент,
старша наукова співробітниця
відділу інформаційно-комунікаційних технологій
Інституту інформаційних технологій, Національна бібліотека
України імені В.І. Вернадського (Київ, Україна)
ORCID: 0000-0001-6535-5863
E-mail: loschynska@gmail.com

**«УКРАИНСКИЙ ЖУРНАЛ» ЯК ДЖЕРЕЛО
З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ
(ЗА ФОНДАМИ ВІДДІЛУ СТАРОДРУКІВ
ТА РІДКІСНИХ ВИДАНЬ
ІНСТИТУТУ КНИГОЗНАВСТВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО)**

Метою статті є визначення історичних передумов створення журналу, його тематики, формування авторського та редакторського колективів, структури, зокрема наявності постійних рубрик, а також основних закономірностей процесу зародження української журналістики в умовах домінування російської імперської культури. **Методологія.** У дослідженні застосовано загальнонаукові методи пізнання: індуктивний метод, аналітичний, компаративістський, узагальнення інформації, історико-нарративний. Завдяки їхньому комплексному застосуванню стало можливим ґрунтовніше дослідити журнальні публікації різного характеру і дати їм об'єктивну оцінку. **Наукова новизна** полягає в детальному опрацюванні передумов виникнення досліджуваного видання, діяльності редколегії, що сприяло виявленню позитивних рис та недоліків часопису. **Висновки.** У фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського зберігається низка

Цитування: Лощинська Н. «Украинский журнал» як джерело з історії української журналістики (за фондами відділу стародруків та рідкісних видань Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського). *Рукописна та книжкова спадщина України*. 2025. № 2 (37). С. 149—159. <https://doi.org/10.15407/rksu.37.149>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Стаття опублікована за умовами відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

періодичних видань XIX ст. Найбільшу тематичну групу становлять журнали універсального змісту. Пропонована стаття дає уявлення про добу зародження української періодики на території Слобожанщини, про її тісний зв'язок з тогочасними вищими навчальними закладами крізь призму різноаспектних публікацій «Українського журналу», 200-ліття якого відзначалось у 2024 р. Приділено увагу питанню класифікації статей за тематичним спрямуванням. На основі тогочасних і сучасних наукових розвідок, бібліографічних покажчиків, мемуарних матеріалів, листів тощо з'ясовано роль «Українського журналу» у громадсько-політичному й культурно-мистецькому житті України, його значення для розвитку культури Харківщини та загалом України. Важливо зазначити, що для більшості читачів журнал був єдиним способом ознайомлення зі здобутками іноземних культур, досягненнями в певних галузях науки, поглядами на політичну ситуацію у країні та світі. Зроблено висновок про незаперечно вагому роль часопису в літературному процесі 20-х років XIX ст.

Ключові слова: «Український журнал», історія журналістики, Харківський університет, літературний процес, духовна спадщина, періодика.

Актуальність теми дослідження. Період незалежності України позначився значним зростанням інтересу науковців до проблематики перших у нашій країні періодичних видань універсального змісту, так званих «товстих» журналів, піонерів у царині української журналістики, до яких належить «Український журнал». Нині весь комплект номерів зберігається у відділі стародруків та рідкісних видань Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Часопис виходив протягом двох років, за цей час світ побачили 48 номерів журналу. Відділ стародруків було створено в Бібліотеці від самого початку її існування, в 1918 р., і з цього часу у ньому з'явилися примірники «Українського журналу». У перші роки здійснювався лише відбір стародрукованих видань із загальних фондів та деяких історичних книгозбірень минулого. Стабільна робота розпочалася з травня 1926 р. Наразі відділ стародруків та рідкісних видань — це науковий підрозділ, який здійснює дослідження в галузі історії книги та книговидання, історії бібліотечної справи та книжкового пам'яткознавства, готує фахові монографії, статті, наукові каталоги, посібники. Примірники «Українського журналу» мають відмінний фізичний стан і зберігаються поодиночно. Вони належать до колекції рідкісних видань.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідження, які стосуються обраної теми, можна розподілити на дві групи: загальнооглядові й вузькоспеціальні. До першої належать наукові праці про передумови зародження української преси, про розвиток журналістики початку XIX ст. в Україні загалом та на Харківщині зокрема, про роль освітніх закладів у виданні й популяризації газет та журналів. Тут на особливу увагу заслуговують роботи представників старшого покоління науковців, зокрема Д. Багалія («Заслуги Харківського університету в деле развития местной журналистики») та А. Животка («Історія української преси: навч. посіб. для студентів журна-

лістики вищих навчальних закладів»). Дослідники радянського часу також доклали багато зусиль для продовження вивчення теми. Серед найґрунтовніших — праці П. Федченка («Матеріали з історії української журналістики»), О. Дея («Історія української дожовтневої журналістики», «Українська революційно-демократична журналістика»). Дослідники української журналістики, зокрема А. Москаленко («Теорія журналістики»), М. Романюк («Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопед. словника / ред. М.М. Романюк»), продемонстрували новітні методи та цікаві особисті підходи до вивчення питань теорії журналістики. Про «Украинский журнал» окремих досліджень виявлено не було. Як частина більш широких студій відомості про нього подано у працях І. Михайлина («Історія української журналістики ХІХ століття : підручник» [9], «Нарис історії журналістики Харківської губернії, 1812—1917 рр.»), І. Срібняка («Історія журналістики (ХVІІ—ХХ ст.)». [14].

Мета статті полягає в аналізі складу та змісту часопису «Украинский журнал» (Харків, 1824—1825) як джерела з історії української журналістики ХІХ ст. Автор вважає своїм завданням популяризувати фонди Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, чим сприяти збереженню національної культурно-освітньої, мистецької спадщини, що в даному випадку репрезентована статтями «Украинского журнала». Цей часопис є невід'ємною складовою колекції рідкісних видань Інституту книгознавства НБУВ.

Виклад основного матеріалу. Історія української журналістики належить до визначних сторінок усєї історії української культури, українського суспільства. Тому нове дослідження в цій царині відкриває ще одну сторінку нашої духовної спадщини. «Не буде перебільшенням стверджувати, що українці — одна з найбільш “журналістських” націй у світі. Підґрунтям для такого ствердження є передусім високий рівень загальної культури українців, повага до писаного слова, що закладалися століттями — від Ярослава Мудрого до Івана Мазепи і далі до сьогодення. І, як не дивно, але найбільше це було покликане тим, що українці тривалий час не мали власної державності» [1, с. 11]. Жорсткі обмеження, численні заборони українського друкованого слова за часів перебування України у складі Російської імперії спонукали національно налаштовану інтелігенцію зосереджувати свої зусилля і таланти там, де це було можливим, вдаватися заради збереження своєї ідентичності до особливо активної участі в літературній діяльності, зокрема в часописах.

«Украинский журнал» є одним з перших періодичних часописів на території сучасної України. Видавався в м. Харкові стараннями Харківського імператорського університету в 1824—1825 рр. Діяльність Харківського університету становить окрему сторінку в історії української журналістики й освіти. На відміну від інших університетів Росії, що були засновані за підтримки уряду, цей створювався завдяки наполегливій громадській

роботі місцевої української інтелігенції. «Харківський університет перейняв на себе українську культурно-освітню традицію і продовжував її в різних формах, всупереч офіційному спрямуванню і намаганням російських урядових кіл зробити його виключно знаряддям русифікації і виховання вірних службовців Російської імперії. В цьому відношенні він становить одну з ланок культурно-освітніх змагань українського народу, є виявом його культурно-історичних традицій» [2, с. 163]. За короткий проміжок часу університет зумів стати культурним й освітнім центром, об'єднати визначних діячів Слобідської України. Від перших днів своєї діяльності цей навчальний заклад взяв на себе функції організації шкільної справи в регіоні. У 1804 р. вийшов розпорядчий документ, за яким усі навчальні заклади півдня Росії підпорядковувалися Харківському університету. Про це писав Олександр Склабовський у своїй статті, опублікованій в «Украинском журнале»: «Сим благом нетленным (освітою. — Н. Л.) вся Южная Россия — Украина, Таврида, Дон и Черноморье обязаны единственно Харьковскому университету» [3, с. 51]. На початку XIX ст. Харків став місцем зародження журналістики, і вирішальна роль у цьому належить Харківському імператорському університету, зокрема його першому ректору Івану Рижському. «На території України, яка на той час входила до складу Російської імперії, журналістика почала розвиватися саме в Харкові. Це пов'язано з тим, що саме в Харкові склалися найкращі передумови для цього. У 1812 році професори Й. Лангер та К. Нельдехен видавали газету “Харьковский еженедельник”. На виданні “Харьковского еженедельника” ентузіазм харківської творчої інтелігенції не вщухав. Через чотири роки в Харкові з'явилися відразу два журнали: “Харьковский Демокрит” і “Украинский вестник”» [4].

Як писав Петро Голубенко, «харківські журнали виникли з місцевої ініціативи і на місцевому українському ґрунті, свідомо прагнули бути органами місцевого культурного життя. В цьому відношенні вони своїм змістом були або принаймні виявляли тенденцію бути українськими. Так на них дивились і читачі, які вимагали від редакторів, щоб вони відповідали і змістом своїм назвам» [2, с. 165].

За час існування «Украинского журнала» побачило світ 48 номерів загальним тиражем 600 примірників. Він не має чітко визначеного спрямування, є дуже розмаїтим, навіть строкатим. На його сторінках поєдналися педагогічні, науково-літературні, етико-релігійні, етнографічні, мистецькі, історичні матеріали. Тут можемо бачити дописи про новітні філософські й наукові теорії, відкриття в різних галузях науки і техніки, матеріали з історії. Особливу увагу приділено огляду світового мистецтва і мистецтва України, етнографічним описам, відомостям про події громадського і культурного життя, а також про освіту Слобожанщини. Спочатку редактором «Украинского журнала» ректор Харківського університету призначив П. Гулака-Артемовського. Той через слабе здоров'я відмовився від редакторської

посади, і його замінили молодим ад'юнктом Олександром Склабовським. «Видавець журналу дотримувався просвітницької ідеології, прагнучи задовольнити потреби читача передусім в “корисному і приємному”. Водночас зміст публікацій передбачав поширення романтичних і релігійно-містичних впливів у суспільстві» [5, с. 221]. О. Склабовський подавав у журналі багато статей, які не мали стосунку до України, її культури та історії, літератури. В першому номері, в колонці «От редактора», він зазначає: «Для жителя Украины как ни занимательны русские журналы, но они с большею охотою читали бы такие, что принадлежат собственно Украине» [6, с. 3]. Тут же сформульована мета видання: «Главная цель украинского журнала есть распространение понятий о благочестии и христианских добродетелях, расширение вкуса к отечественной словесности и других искусств и наук» [6, с. 3]. Очевидною була й просвітницька складова, адже в той час ще доволі мало людей володіли грамотою, і ще менше з них цікавилися періодичними виданнями. «Простой народ не читает журналов, не имеет о них понятия, следственно и любить не может. Но понять не могу, отчего многие из наивысшего сословия до сего времени не могут подружиться с периодическими изданиями» [6, с. 5].

О. Склабовський розробив програму журналу, що охоплювала такі розділи:

1. «Історичні події, відкриття в науці, твори мистецтва, матеріали про досягнення сільського господарства, торгівлі, промисловості Малоросії».
2. «Прозова творчість».
3. «Поетична творчість».
4. «Різне».

На практиці деякі з цих розділів були значно розширені, а деякі, навпаки, максимально звужені. Так, з'явилися дослідження з філософії, морально-етичні повчання, переклади художніх творів, архівні матеріали, політичні новини тощо. Натомість декларовані студії з української історії були відсутні на сторінках часопису. «Серед наукових кіл користувався “Украинский журнал” атестацією ліпшого в ті часи наукового органу. Та в 1825 припинив своє існування. Це був час, коли реакція на чолі з князем Голіциним розправляла свої крила» [7, с. 44—45].

«Украинский журнал» був задуманий О. Склабовським як продовження «Украинского вестника», літературно-мистецького журналу, що видавався при Харківському університеті в 1816—1819 рр. з ініціативи Івана Срезневського. «Некоторые читатели хотели, чтобы все книжки журнала были наполнены известиями только об Украине. Но этого нами не было обещано. Все пьесы (статті. — Н. Л.), до сего времени напечатанные в У. Ж., есть произведения Украины. А сего уже довольно, чтобы выходящий в Украине журнал назывался украинским» [8, с. 322]. Важко зрозуміти, що мав на увазі О. Склабовський під словами «произведения Украины». Для

цього необхідно більш детально розглянути публікації видання, здійснивши їх класифікацію.

1. Морально-етичні, релігійно-повчальні статті. Більшість з них без зазначення автора. Є думка, що їх, очевидно, писав головний редактор («О гордости и смиреннии», «О признательности», «Благотворение», «О покаянии», «Наставления Зосима ученику» тощо).

2. Про освіту та навчальні заклади («О Харьковском обществе наук», «До какой степени может простираться влияние училищ», «Речь перед началом курса учеников Курской гимназии», серія «О состоянии просвещения в Харькове», «Об испытаниях в Слободско-Украинской губернской гимназии», серія «О Харьковском Институте благородных девиц» тощо).

3. Художня література (поетичні твори і мала проза О. Склабовського, П. Гулака-Артемовського, О. Дуніна-Борковського, Ю. Райдаровського, М. Чернявського, В. Раєвського, О. Попова, С. Бащинського, Є. Познанського, М. Градовського, І. Кульжинського та ін.).

4. Літературознавство (Склабовський О. «Разбор оды, выбранной Ломоносовым из Иова», «О пользе и цели поэзии», «О поэзии и красноречии», «Мнение о древних писателях», Токарев «О ложных мнениях относительно поэзии и красноречия», Кульжинський І. Серія «Некоторые замечания касательно истории и характера малороссийской поэзии»).

5. Переклади з європейських та античних авторів: Цицерона, Тіта Лівія, Веллея Патеркула, Юзефа Галлера, Альфонса де Ламартіна, Горація, Фрідріха Шлегеля та ін.

6. Правознавство («Нечто о праве собственности»).

7. Історія («О сожжении Архимедом римского флота», серія «Малороссийская старина» тощо).

8. Краєзнавство («Описание города Феодосии», «Краткое описание Императорского Никитского сада», «Описание Кременчуга», «Описание Гадяча», «Описание Брянска»).

9. Астрономія (серія «Об астрономии», «О луне»).

10. Філософія («Философия, основанная на религии»).

11. Новини (місцеві, загальнодержавні, закордонні).

12. Відділ невеликих статей, пов'язаних з висвітленням питань, що стосувалися сільського господарства, доведення, промисловості, торгівлі, популярної медицини тощо.

Якщо брати кількісні показники, то найбільше місця на шпальтах журналу займали твори релігійно-повчального, містичного спрямування. Така тенденція була пов'язана з кількома факторами: по-перше, це було віяння часу; по-друге, це особисті вподобання О. Склабовського. Як стверджує І. Михайлин, Міністерство освіти Російської імперії перебувало під постійним кураторством церкви й у 1817 р. було перетворене на Міністерство Духовних Справ і Народної Освіти. «Северина Осиповича Потоцького, лю-

дину високоосвічену, з європейським масштабом мислення, на посаді Попечителя Харківської навчальної округи в 1817 році замінив з волі імператора таємний радник Захар Якович Корнеєв, відомий як прихильник релігійної домінанти в народній освіті. У 1822 році на цю посаду призначено дійсного статського радника Єгора Васильовича Корнеєва, однофамільця попередника, який, однак, продовжував його політику» [9, с. 71]. На думку І. Лосієвського, посилення реакції в останній період царювання Олександра I і релігійно-містичні захоплення самого О. Склабовського негативно позначилися на напрямі журналу [10]. Це підтверджує аналіз його контенту. Однак не слід вважати видання розсадником містики й забобонів. Тут публікувалися цікаві наукові праці з природничих і суспільних наук. Розглянемо ті з них, що стосуються українці. Усіма дослідниками історії української журналістики відзначається значна цінність циклу статей Івана Кульжинського «Некоторые замечания касательно истории и характера малороссийской поэзии» [11]. На думку Г.М. Самойленко, І. Кульжинський був плідним письменником. Співпрацював з багатьма журналами, куди надсилав свої вірші, повісті, романи, драматичні твори. У 1827 р. окремим виданням у Москві вийшла його етнографічна повість «Малороссийская деревня», яка надавала певні уявлення про побут, звичаї українського села, передані у традиціях сентименталістів. Соціальні проблеми не цікавили письменника [12]. Ця праця була однією з перших, що стверджували історичну цінність і високі естетичні властивості українських народних пісень. Міркування автора про українську мову ґрунтуються на доведенні її переваг перед німецькою, французькою та іншими мовами Європи. Кульжинський дав високу оцінку українській мові, хоч професійною її не назвеш, оскільки базується виключно на емоційному замилюванні: «Малороссийский язык, помня свое почтительное происхождение, до сих пор сохраняет свои прекрасные качества. Прислушайтесь к малороссийским песням, какая величественная простота в выражении чувств! Какое близкое и живое изображение природы!» [11, № 3, с. 181].

Природничі науки також були представлені в часопису, хоча й обмежено. Це серія статей П.А. Затеплинського «Про астрономію», Г. Гірзеля «О луне».

Заслугує на особливу увагу серія публікацій архівних матеріалів під назвою «Малороссийская старина». Бачимо тут документи Війська Запорозького з підписом Богдана Хмельницького, листи Данила Апостола, листи й записки князя А. Безбородька тощо.

Значна частина статей, опублікованих у журналі, була підготовлена його редактором О. Склабовським. Їх можна розподілити на три групи: морально-етичні, науково-освітні, літературознавчі.

Більшість матеріалів мали освітній характер, оскільки автор був викладачем, і були розраховані на студентів. Значною проблемою є відсутність прізвищ авторів під великою кількістю статей, що призводить до підміни

фактажу здогадками. Тому не можемо достеменно стверджувати, що ті чи інші статті належать перу О. Склабовського.

Багато авторів художніх творів були маловідомими на той час, а тим більше зараз. Про деяких з них взагалі важко відшукати будь-яку інформацію. Художня проза в журналі представлена доволі однобоко. Надається перевага перекладам з античних та європейських авторів. Особливою популярністю користувалися твори І. Вернета. Вони є типовими зразками ліричної прози. Дуже помітно наслідують, з одного боку, франко-швейцарську філософсько-літературну школу, передусім вчення Ж.-Ж. Руссо, з іншого, — досить популярну в той час «Сентиментальну подорож» Лоренса Стерна. «Його стиль і поетика лишилися такі самі, як і в творах, опублікованих в “Украинском вестнике”. Сентименталізм, орієнтація на Сентиментальну подорож Лоренса Стерна, подорожні замальовки в дусі теорії “мальовничої прози” Р. Їонорського, роздуми з приводу побаченого чи почутого, асоціативно прив’язані до нього, перенасиченість творів цитатами з античних та новітніх класиків для забезпечення авторитетності власних ідей і поглядів — усе це залишається визначальним для есеїстики І. Вернета в “Украинском журнале”» [9, с. 122].

«Украинский журнал», як і решта періодики того часу на території Російської імперії, видавався російською мовою. Жодним чином цей факт не знижує його якості. Адже російська була літературною мовою великої імперії і, відповідно, української інтелігенції. Однак треба визнати, що у ХІХ ст. значно зростає кількість українців, що працювали з метою розвитку різних галузей російської культури. Термін «українська преса» вживається щодо періодичних видань (вони можуть бути як україномовними, так і іншомовними), що виходять на території України чи в місцях компактного мешкання українського населення й висвітлюють найрізноманітніші проблеми життя українців. Історики звичайно ведуть родовід української преси від неукраїномовних видань ХVІІІ ст. І місцем виникнення, й автурою, і настановами щодо збереження української старовини, і публікаціями про цінність української мови «Украинский журнал» виступає органом українського культурного процесу.

Наукова новизна. Наукова новизна полягає в детальному опрацюванні питання стосовно передумов виникнення досліджуваного видання та діяльності редколегії, в характеристиці складу та змісту часопису, що сприяло виявленню його позитивних рис та недоліків.

Висновки. Друга половина ХVІІІ ст. — перші десятиріччя ХІХ ст. в історії української журналістики позначені створенням перших часописів і утвердженням наукового журналу як типу видання. На східних українських землях перше пресове видання з’явилося 1812 р. у Харкові. Це був «Харьковский еженедельник». 1816 року почали друкуватися журнали «Украинский вестник» (1816—1819) та «Харьковский Демокрит». В Одесі в

1822 р. було налагоджено видання «Journal d'Odessa» (французькою та російською мовами), а починаючи з 1827 р. — щоденної газети «Одесский вестник» (проіснувала до 1893 р.). Часопис «Украинский журнал» безпосередньо пов'язаний з першим в Україні університетом. Його видання не обійшлося без запозичення досвіду попередників — перших російськомовних часописів. Названі періодичні видання підготували ґрунт для виникнення національних фахових видань, які побачили світ у 60-х роках ХІХ ст.

«Украинский журнал» був породженням своєї доби і мав як позитивні сторони, так і недоліки.

До недоліків «Украинского журнала» слід віднести такі:

- 1) російськомовність;
- 2) орієнтація на смаки і літературну моду свого часу;
- 3) засилля релігійно-містичних творів;
- 4) обережність в українських симпатіях (жодного українського тексту не опублікував, не друкував праць з історії України і в цілому мало цікавився українством як таким).

До заслуг «Украинского журнала» слід віднести такі:

- 1) став демонстрацією великих творчих потужностей (причому як художніх, так і наукових) університетського Харкова;
- 2) публікував твори невідомих авторів із провінції, про що свідчить поява у ньому творів, які надійшли з Чугуєва, Охтирки, Ізюма;
- 3) відобразив загальний стан суспільства в Росії початку ХІХ ст., зокрема ставлення до українства;
- 4) зробив певний внесок у розвиток галузей естетики, теоретичного літературознавства, етнографії, краєзнавства;
- 5) сприяв духовному розвитку мешканців Слобожанського краю, пошуку у ньому талановитих, активних діячів, готових докласти зусиль до розвитку української науки та літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Владимиров В.М. Історія української журналістики (1917—1991) : навч. посіб. Київ : МАУП, 2007. 174 с.
2. Голубенко П. Україна і Росія у світлі культурних взаємин. Київ : Дніпро, 1993. 447 с.
3. Склабовский С. О состоянии просвещения в Харькове // Украинский журнал. 1824. № 13. С. 49—56.
4. Черниш О.О., Луговенко М.М. Характерні особливості розвитку харківської журналістики на початку ХІХ століття. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/7321/7298>
5. «Украинский журнал» // Енциклопедія історії України. Київ, 2013. Т. 10. С. 221. URL: <https://history.org.ua/LiberUA/978-966-00-1359-9/978-966-00-13599.pdf>
6. Склабовский С. От редактора // Украинский журнал. 1824. № 1. С. 2—5.
7. Животко А. Історія української преси : навч. посіб. для студ. журналістики вищ. навч. закл. / М. Тимошик (упоряд.). Київ : НВЦ «Наша культура і наука», 1999. 368 с.

8. Склабовский С. От редактора // Украинский журнал. 1824. № 17. С. 322—326.
9. Михайлин І.Л. Історія української журналістики ХІХ ст. : підручник. Київ : Центр навч. л-ри, 2003. 720 с.
10. Лосиевский И.Я. Русская лира с Украины: русские писатели Украины первой четверти ХІХ века. Харьков : Око, 1993. 220 с.
11. Кулжинский И. Некоторые замечания касательно истории и характера малоросийской поэзии // Украинский журнал. 1825. № 1—3.
12. Самойленко Г.В. Газета «Черниговский листок» Л. Глібова і її кореспонденти // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія «Філологічні науки». Кн 1. 2010. С. 4—17.
13. Багалеї Д. Заслуги Харківського університету в деле розвитку местной журналістики. Харьковские губернские ведомости. 1903. № 16. С. 2.
14. Срібняк І.В. Історія журналістики (ХVІІ—ХХ ст.) : підручник для студентів ВНЗ. Київ : ВД «Києво-Могилянська академія», 2013. 264 с.

Отримано 6 травня 2024 р.

REFERENCES

1. Vladymyrov V.M. Istoriiia ukrainskoi zhurnalistyky (1917—1991). [History of Ukrainian journalism (1917—1991)]. Kyiv, 2007. [In Ukrainian].
2. Holubenko P. Ukraina i Rosiia u svitli kulturnykh vzaiemyn [Ukraine and Russia in the light of cultural relations] Kyiv, 1993. [In Ukrainian].
3. Sklabovskii S. O sostoianii prosveshcheniia v Kharkove [On the state of education in Kharkiv]. *Ukrainskyi zhurnal* [Ukrainian Magazine]. 1824. No. 13, pp. 49—56. [In Russian].
4. Chernysh O.O., Luhovenko M.M. Kharakterni osoblyvosti rozvytku kharkivskoi zhurnalistyky na pochatku ХІХ stolittia [Characteristic features of the development of Kharkiv journalism at the beginning of the 19th century]. Retrieved from: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/logos/article/view/7321/7298> [In Ukrainian].
5. *Ukrainskyi zhurnal* [Ukrainian Magazine] // *Entsyklopediia istorii Ukrainy* [Encyclopedia of the history of Ukraine]. Vol. 10. P. 221. Retrieved from: <http://history.org.ua/LiberUA/978-96600-1359-9/978-966-00-1359-9.pdf> [In Ukrainian].
6. Sklabovskii A. Ot redaktora [From the Editor]. *Ukrainskyi zhurnal* [Ukrainian Magazine]. Kharkiv, 1824. No. 1, pp. 2—5. [In Russian].
7. Zhyvotko A. Istoriiia ukrainskoi presy [History of the Ukrainian Press]. Kyiv, 1999. 368 p. [In Ukrainian].
8. Sklabovskii A. Ot redaktora [From the Editor]. *Ukrainskyi zhurnal* [Ukrainian Magazine]. Kharkiv, 1824. No. 17, pp. 322—326. [In Russian].
9. Mykhailyn I.L. Istoriiia ukrainskoi zhurnalistyky ХІХ ст. [History of Ukrainian journalism of the 19th century]. Kyiv, 2003. [In Ukrainian].
10. Losiievskii I.Ia. Russkaia lira s Ukrainy: russkie pisateli Ukrainy pervoi chetverti ХІХ veka. [Russian Lira from Ukraine: Russian writers of Ukraine of the first quarter of the 19th century]. Kharkiv, 1993. [In Russian].
11. Kulzhinskii I. Nekotorye zamechaniia kasatelno istorii i kharaktera malorossiiskoi poezii [Some comments regarding the history and nature of Little Russian poetry]. *Ukrainskyi zhurnal* [Ukrainian Magazine]. 1825. No. 1—3. [In Russian].
12. Samoilenko H.V. Hazeta “Chernihovskii listok” L. Hlibova i ii korespondenty [The newspaper “Chernihiv leaflet” L. Hlibov's and it's correspondents]. *Naukovi zapysky NDU*

- im. M. Hoholia. Seriiia "Filolohichni nauky"* [Scientific notes of Nizhyn Mykola Gogol State University. Series "Philological Sciences"]. 2010. Book 1. P. 4—17. [In Ukrainian].
13. Bagalei D. Zaslugi Kharkovskogo universiteta v dele razvitiia mestnoi zhurnalistiki [Merit of Kharkiv University in the development of local journalism]. *Kharkovskie gubernskie vedomosti* [Kharkiv Provincial Gazette]. Kharkiv, 1903. No. 16. [In Russian].
14. Sribniak I.V. Istoriiia zhurnalistyky (XVII—XX st.) [History of journalism (17th—20th centuries)]. Kyiv, 2013. 264 p. [In Ukrainian].

Received on May 6, 2024

Nataliia Loshchynska

V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

ORCID: 0000-0001-6535-5863

E-mail: loschynska@gmail.com

“UKRAINIAN MAGAZINE” AS SOURCE OF HISTORY
OF UKRAINIAN JOURNALISM (FROM FONDS OF DEPARTMENT
OF ANCIENT AND RARE BOOKS OF INSTITUTE OF BOOK STUDIES
OF V.I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE)

The goal of the research of the article is to trace, using the example of the “Ukrainian Magazine”, the main regularities in the process of the birth of Ukrainian journalism in the conditions of the dominance of Russian imperial culture. **Methodology.** The research uses general scientific methods of cognition: inductive, analytical, comparative, generalization of information, historical-narrative method. Thanks to their comprehensive application, it became possible to more thoroughly investigate journal publications of various nature and give them an objective assessment. **Scientific novelty** consists in the detailed study of the prerequisites for the publication under study, the activities of the editorial board, which contributed to the identification of its positive features and shortcomings. **Conclusions.** The collections of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine contain many periodicals of the 19th century. The largest thematic group consists of magazines of universal content. The proposed article gives an idea of the birth of the Ukrainian periodical in the territory of the Slobozhanshchyna region, its close connection with the higher educational institutions of that time through the prism of the multifaceted publications of the “Ukrainian Magazine”, which will be 200 years old in 2024. Attention is paid to establishing the classification of articles by thematic direction. On the basis of the then and modern scientific explorations, bibliographic indexes, memoir materials, letters, etc., the author found out the role of the “Ukrainian Magazine” in the social, public-political and cultural-artistic life of Ukraine, its significance for the development of the culture of the Kharkiv Region and Ukraine in general. It was emphasized that for most readers, the magazine was the only way to get acquainted with the achievements of foreign cultures, achievements in some fields of science, views on the political situation in the country and the world. The conclusion is made about the undeniably important role of the magazine in the literary process of the 20s of the 19th century.

Key words: “Ukrainian Magazine”, history of journalism, Kharkiv University, literary process, spiritual heritage, periodicals.